

V Bruseli 8. 3. 2016
SWD(2016) 49 final

PRACOVNÝ DOKUMENT ÚTVAROV KOMISIE

o osvedčených postupoch na predchádzanie potrebe kupírovania chvostov a o poskytovaní materiálov na obohatenie prostredia ošípaných

Sprievodný dokument k

ODPORÚČANIU KOMISIE

o uplatňovaní smernice Rady 2008/120/ES, ktorou sa stanovujú minimálne normy na ochranu ošípaných, pokiaľ ide o opatrenia na zníženie potreby kupírovania chvostov

{C(2016) 1345 final}

PRACOVNÝ DOKUMENT ÚTVAROV KOMISIE

o osvedčených postupoch na predchádzanie potrebe kupírovania chvostov a o poskytovaní materiálov na obohatenie prostredia ošípaných

Sprievodný dokument k

ODPORÚČANIU KOMISIE

o uplatňovaní smernice Rady 2008/120/ES, ktorou sa stanovujú minimálne normy na ochranu ošípaných, pokiaľ ide o opatrenia na zníženie potreby kupírovania chvostov

1. SÚVISLOSTI

V smernici EÚ o ochrane ošípaných¹ sa stanovuje:

„ošípané musia mať vždy prístup k dostatočnému množstvu materiálu, ktorý im umožní skúmanie a manipulovanie, ako je slama, seno, drevo, piliny, hubový kompost, rašelina alebo ich zmes, ktorá neohrozuje zdravie zvierat.“

„Kupírovanie chvostov ani skracovanie očných zubov sa nesmie vykonávať ako súčasť bežnej praxe, ale iba v prípadoch, keď je dokázateľné, že dochádza k zraneniam bradaviek prasníc, uší alebo chvostov iných ošípaných. Pred vykonaním týchto zákrokov sa musia podniknúť iné opatrenia, ktoré zabránia hryzeniu chvostov alebo iným zlozvykom, pričom sa musí zohľadniť prostredie a hustota osídlenia. Z tohto dôvodu sa musia zmeniť nevhodné podmienky prostredia alebo systému chovu.“

„Členské štáty zabezpečia, aby bez toho, aby boli dotknuté požiadavky stanovené v prílohe I, prasnice a prasničky mali stály prístup k manipulovateľnému materiálu, ktorý spĺňa aspoň základné požiadavky tejto prílohy“².

Vykonávanie týchto konkrétnych požiadaviek smernice bolo predmetom viacerých stretnutí, ktoré od roku 2013 organizovala Komisia s členskými štátmi, hlavnými organizáciami zapojenými do chovu ošípaných, hlavnými vedcami a odborníkmi z odvetvia. K práci prispeli aj zástupcovia občianskej spoločnosti vrátane veterinárnych organizácií a organizácií pre dobré životné podmienky zvierat. Podrobný zoznam stretnutí a hlavných zainteresovaných strán, ktoré predložili svoje príspevky, sú uvedené v prílohe III k tomuto dokumentu. Okrem stretnutí boli súčasťou konzultačného procesu aj spoločné elektronické vypracovanie návrhov a bilaterálne stretnutia.

Komisia prijala odporúčanie o uplatňovaní smernice Rady 2008/120/ES, ktorou sa stanovujú minimálne normy na ochranu ošípaných, pokiaľ ide o opatrenia na zníženie potreby kupírovania chvostov.

V súlade s týmto odporúčaním Komisie sa v tomto dokumente navrhujú osvedčené postupy na zníženie potreby kupírovania chvostov v rôznych systémoch chovu. Takisto sa tu uvádza prehľad rôznych faktorov prispievajúcich k ohrýzaniu chvostov.

¹ Kapitola I body 4 a 8 prílohy I k smernici Rady 2008/120/ES z 18. decembra 2008, ktorou sa stanovujú minimálne normy pre ochranu ošípaných (Ú. v. EÚ L 47, 18.2.2009, s. 5).

² Článok 3 ods. 5 smernice Rady 2008/120/ES.

Podporí sa tak výber materiálu na obohatenie prostredia, ktorý je najvhodnejší vzhľadom na podmienky chovu (druh chovu, klimatické podmienky, dostupné materiály, hospodársky vplyv...).

Tento dokument sa bude aktualizovať podľa vývoja vedeckých dôkazov. Nemá právne záväzný charakter. Vypracovali ho útvary Komisie ako pracovný dokument útvarov Komisie a nevyjadruje potvrdené stanovisko Komisie.

2. PREČO OŠÍPANÉ OHRÝZAJÚ CHVOSTY INÝCH OŠÍPANÝCH?

Ošípané majú prirodzený sklon k prieskumnému správaniu a inštinkt hľadania potravy, a to z mnohých dôvodov – hľadajú potravu, podstielku, miesto na ležanie alebo sú jednoducho zvedavé na svoj životný priestor.

Prieskumnícke správanie a inštinkt hľadania potravy sú im vlastné. Ošípané majú potrebu tohto správania už od najútlejšieho veku, aj keď dostávajú dostatok krmiva na uspokojenie svojich výživových potrieb. Ak tieto požiadavky nie sú splnené, vedie to k celej škále nepriaznivých dôsledkov.

Ohrýzanie chvostov je neobvyklé správanie³ charakterizované tým, že jedna ošípaná zubami manipuluje s chvostom inej ošípanej. Je to reakcia na nudu, nedostatočnú stimuláciu a frustráciu v spojení s inými negatívnymi environmentálnymi a chovnými faktormi, ktoré môžu zvyšovať hladinu stresu ošípaných.

Toto abnormálne agresívne správanie môže mať aj formu hryzenia uší, slabín či dokonca vulvy alebo penisu. Ohrýzanie chvostov je však najrozšírenejším a najzávažnejším z týchto problémov.

Ohrýzanie chvostov je spôsobované viacerými faktormi a podľa vedeckých dôkazov sú niektoré príčinné faktory významnejšie. Toto abnormálne správanie sa dá vhodne popísať na základe modelu „pretekajúceho džbánu“. Ukazuje, ako môže nahromadenie rizikových faktorov viesť k ohrýzaniu chvostov a že rizikový faktor, ktorý funguje ako spúšťač, nemusí byť nevyhnutne tým faktorom, ktorý predstavuje najväčšie individuálne riziko.

Hoci je ťažké identifikovať presný spúšťačí mechanizmus, mnohé environmentálne, stravovacie a chovné faktory boli identifikované ako riziká vyvolávajúce ohrýzanie chvostov. Tieto riziká siahajú od nedostatočného materiálu na obohatenie prostredia, vysokej hustoty osídlenia, súťaženía o krmivo či vodu, nedostatočnej výživy (nedostatok sodíka alebo esenciálnych aminokyselín) až po zlý zdravotný stav, klimatické a vetracie podmienky, vlastnosti zvierat (plemeno, genetika, pohlavie) alebo sociálne prostredie (veľkosť stáda, miešanie zvierat).

3. AKO OVPLYVŇUJE OHRÝZANIE CHVOSTOV DOBRÉ ŽIVOTNÉ PODMIENKY OŠÍPANÝCH?

³ Scientific Opinion of the Panel on Animal Health and Welfare on a request from Commission on the risks associated with tail-biting in pigs and possible means to reduce the need for tail-docking considering the different housing and husbandry systems. *Vestník EFSA (EFSA Journal)* (2007) 611, 1 – 13.

K ohrýzaniu chvosta zvyčajne dochádza po určitej dobe žuvania chvosta pred zranením, keď si ošípané, často počas odpočinku, jemne a neškodlivo žujú chvosty. Pri ošípaných s neporušeným chvostom si možno takéto neškodlivé ohrýzanie všimnúť podľa zmenenej nižšej polohy chvosta. V tejto fáze tiež môže chýbať srst' na chvoste. Po tejto fáze nasleduje škodlivá fáza – hryzenie je silnejšie, zranené chvosty začnú krvácať a správanie v skupine sa vyhrcoje. Po zahryznutí do chvosta sa zranená ošípaná v dôsledku nepohodlia a bolesti začne správať aktívnejšie. Zvýšená aktivita a chuť krvi môžu vyvolať ďalšie hryzenie a spôsobiť, že chvosty začne hrýzť viac ošípaných. Chovateľ si zvyčajne problém všimne v tejto fáze. Neskôr začne byť ťažko zranená ošípaná apatická, väčšinu času len preleží, zriedkavo mení svoju pozíciu a na hryzenie reaguje už len mierne.

K prípadom ohrýzania chvostov dochádza aj u ošípaných s kupírovanými chvostmi, a preto samotné kupírovanie tento problém nerieši. Je však nepravdepodobné, že by si prvé fázy tohto procesu u ošípaných s kupírovanými chvostmi chovateľ všimol pri letmom pozorovaní.

Ohrýzanie chvostov sa vyskytuje v rôznych scenároch počnúc stálym menším problémom v chovnej jednotke až po prudké prepuknutie v celých skupinách. Výskyt teda značne kolíše v závislosti od riadenia chovného miesta.

Pred vykonaním akýchkoľvek zmien v postupoch riadenia možno prítomnosť ohrýzania chvostov posúdiť pomocou uvedeného bodovacieho systému⁴.

Ohrýzanie chvostov ako parameter súvisiaci s poškodením chvosta môže siahať od povrchových uhryznutí po dĺžke chvoste až po chýbajúci chvost. Hodnotenie 2, ako sa uvádza nižšie, predstavuje vážne ohrozenie dobrých životných podmienok ošípaných.

Hodnotenie 0	Hodnotenie 1	Hodnotenie 2
		
Žiadne známky ohrýzania chvostov	Známky povrchových uhryznutí po dĺžke chvoste, ale žiadne stopy čerstvej krvi alebo opuchu (červené oblasti chvosta sa nepovažujú za rany, pokiaľ sa na nich nenachádza čerstvá krv)	Na chvoste je viditeľná čerstvá krv a/alebo sú viditeľné znaky opuchu alebo infekcie a/alebo chýba časť chvosta a vytvorila sa chrasta.

4. PREČO BY SME MALI OHRÝZANIE CHVOSTOV POVAŽOVAŤ ZA PROBLÉM?

Hoci hlavným výsledkom je zbytočná bolesť a frustrácia, ktorú zviera cíti, toto agresívne správanie má aj dôležité hospodárske vplyvy na odvetvie chovu ošípaných. Lézie na chvoste nielenže zvyšujú riziko toho, že jatočné telá budú vyhlásené za nepoužiteľné alebo obrezané,

⁴ Welfare Quality Protocol, 2009 (<http://www.welfarequality.net>).

predovšetkým v dôsledku vzniku abscesov, ale spájajú sa aj s nižšou hmotnosťou jatočných tiel.

5. AKO SA DÁ ZABRÁNIŤ OHRÝZANIU CHVOSTOV?

Ohrýzaniu chvostov sa nedá zabrániť úplne, ale riziká sa dajú výrazne znížiť, ak sa zavedú správne riadiace opatrenia, ako napríklad:

- poskytovanie vhodných materiálov na obohatenie prostredia a
- zabezpečenie iných riadiacich opatrení, napríklad vhodných environmentálnych podmienok, dobrého zdravotného stavu alebo vyváženej stravy.

Preto sa odporúča monitorovať rizikové faktory prostredníctvom vedenia podrobných záznamov o podmienkach chovu ošípaných, ako aj o všetkých zisteniach, ktoré môžu spúšťať ohrýzanie chvostov. Môže to pomôcť pri určovaní hlavnej príčiny problému a meraní efektívnosti zavedených opatrení v prípade prepuknutia problému.

6. MATERIÁLY NA OBOHATENIE PROSTREDIA⁵

Poskytovanie dostatočného množstva vhodných materiálov je potrebné na to, aby **ošípané mohli napĺňať svoje inštinktívne potreby hľadania potravy (jedlé materiály), hryzenia (žuvacie materiály), prehľadávania (skúmateľné materiály) a manipulovania (manipulovateľné materiály)**.

6.1. Kľúčové vlastnosti materiálov na obohatenie prostredia⁶

Materiály na obohatenie prostredia by mali mať tieto vlastnosti:

- **BEZPEČNÉ: Materiály na obohatenie prostredia nesmú v žiadnom prípade ohroziť zdravie zvierat⁷** (t. j. musia byť pre ošípané bezpečné).

Ďalej sú uvedené príklady materiálov, ktoré nie sú bezpečné a nemajú sa používať:

Riziko zranenia:

- syntetické povrazy prehltnuté po kusoch môžu spôsobiť upchatie čriev;
- kovové pásy v pneumatikách môžu ošípaným porezať pysk, keď sa do nich zahryznú;
- staršie a suchšie drevo sa po zahryznutí môže rozštíeť.

Riziko biologickej alebo chemickej kontaminácie:

- zle uložená slama, nespracovaný rašelinový/hubový kompost môžu byť liahňou choroboplodných zárodkov;
- suché piliny, ktoré unáša vzduch, sú prašné a dráždia;

⁵ Na účely týchto usmernení sa za *materiály na obohatenie prostredia* považujú materiály, ktoré umožňujú riadne prieskumnicke a manipulačné aktivity.

⁹ Scientific Opinion concerning a multifactorial approach on the use of animal and non-animal-based measures to assess the welfare of pigs. Vestník EFSA (*EFSA Journal*) (2014) 12(5):3702 [101 s] doi:10.2903/j.efsa.2014.3702.

⁷ Kapitola I bod 4 prílohy I smernice 2008/120/ES.

- znečistené predmety na obohatenie prostredia môžu byť liahňou choroboplodných zárodkov.

Okrem toho musia materiály na obohatenie prostredia mať jednu alebo viaceré z týchto vlastností:

- **JEDLÉ ALEBO PODOBNÉ KRMIVU:** ošípané by mali byť schopné materiál zjesť alebo vnímať čuchom a/alebo by mal mať vôňu a prijateľnú chuť, pokiaľ možno vrátane niektorých výživných/tráviacich prínosov;
- **ŽUVATELNÉ:** ošípaná by mala byť schopná hrýzť do materiálu, napríklad čerstvé drevo alebo povraz z prírodného materiálu;
- **SKÚMATELNÉ:** ošípané by mali mať možnosť sa v materiáli hrabať, napríklad piliny alebo rašelina;
- **MANIPULOVATELNÉ:** ošípané by mali mať možnosť meniť jeho polohu, vzhľad alebo štruktúru, napr. hubový kompost.

6.2 Spôsob poskytovania materiálov na obohatenie prostredia⁸

Materiály na obohatenie prostredia by mali:

- a) **VZBUDZOVÁŤ TRVALÝ ZÁUJEM:** neobvyklosť podporuje prieskumnícke správanie, a preto by sa mali pravidelne vymieňať/doplňať.

O trvalom záujme možno hovoriť, ak ošípané v priebehu času pravidelne preskúmajú materiály.

O trvalom záujme o materiál na obohatenie prostredia nemožno hovoriť, ak ošípané začnú hrýzť alebo žuť iné prvky, ktoré majú k dispozícii, ako napríklad časti svojich príbytkov (tyče, napájadlá atď.) alebo svoje výkaly.

V závislosti od materiálu na obohatenie prostredia sa záujem oň môže líšiť. Materiály, ktoré ošípané začnú ignorovať rýchlejšie, sa považujú za menej obohacujúce pre zvieratá (najmä tie, ktoré nie sú z prírodných materiálov, napríklad vyrobené zo železa alebo z umelej hmoty).

Malo by sa uprednostňovať časté poskytovanie malých množstiev materiálu namiesto veľkého množstva naraz. Týmto krokom sa zabezpečuje neobvyklosť a zabraňuje sa novej zmene stavu materiálov, v dôsledku ktorej by boli menej lákavé a potenciálne nebezpečné;

- b) **BYŤ PRÍSTUPNÉ** na manipuláciu pyskom stále a pre všetky ošípané.

Čím nižšie sa materiály na obohatenie prostredia ukladajú, tým lepšie (pokiaľ sú čisté), pretože sa tým ošípaným uľahčuje možnosť interakcie s nimi;

- c) **BYŤ POSKYTNUTÉ V DOSTATOČNOM MNOŽSTVE** tak, aby mala každá ošípaná prístup vtedy, keď má záujem. Nedostatočné množstvo dobrých materiálov na obohatenie prostredia spôsobuje súťaženie, ktoré vedie k agresivite;

- d) **BYŤ ČISTÉ:** ošípané stratia záujem o materiály na obohatenie prostredia, ktoré sú znečistené výkalmi. Materiály sa môžu veľmi znečistiť, ak sa umiestňujú na úrovni zeme.

⁹ Scientific Opinion concerning a multifactorial approach on the use of animal and non-animal-based measures to assess the welfare of pigs. Vestník EFSA (*EFSA Journal*) (2014) 12(5):3702 [101 s] doi:10.2903/j.efsa.2014.3702.

6.3 Typy materiálov na obohatenie prostredia

Neúplný zoznam materiálov, ktoré možno použiť na obohatenie prostredia, je uvedený v tabuľke 1 prílohy I a možno ho rozdeliť do troch kategórií (optimálne, suboptimálne a materiály okrajového záujmu) na základe charakteru samotného materiálu a spôsobu jeho poskytovania (ako podstielka alebo inak).

➤ OPTIMÁLNE MATERIÁLY

Optimálne materiály možno použiť samostatne, pretože majú všetky potrebné vlastnosti na uspokojenie potrieb ošípaných.

Patrí sem slama (z obilnín a strukovín), zelené krmivo (seno, tráva, siláž, lucerna atď.), lisovaná alebo nasekaná ozdobnica, koreňová zelenina (napr. kvaka, kýmna repa), ak sa používajú ako podstielka.

➤ SUBOPTIMÁLNE MATERIÁLY

Suboptimálne materiály možno použiť ako hlavnú zložku materiálov na obohatenie prostredia ošípaných, mali by sa však používať v kombinácii s inými materiálmi.

Patria sem šupiny z arašidov, rozomleté drevo, rozomleté kukuričné klasy, povrazy z prírodných materiálov, stlačené stohy slamy, pelety, jutové plátno, posekaný papier alebo prírodná mäkká guma.

Suboptimálne materiály používané ako podstielka zvyčajne splňajú potreby prieskumu a manipulácie, nie sú však vždy jedlé alebo žuvateľné.

V systémoch, kde sa podstielka nemôže používať ako zdroj obohatenia, by sa mala používať kombinácia materiálov. To znamená, že v chlieve by sa mali ponúkať rôzne formy stimulácie, t. j. ak je k reťazi pripevnené mäkké drevo, treba zvážiť poskytnutie iných jedlých foriem obohatenia, napríklad rastlinných koreňov (kvaka a podobne) alebo krmiva v regáloch atď.

V prípade čiastočne alebo úplne roštovej podlahy možno materiály, ktoré sa považujú za optimálne (keď sa používajú ako podstielka), poskytnúť prostredníctvom krmidiel, regálov alebo valcov. Využívanie slamy alebo zeleného krmiva na roštovej podlahe si vyžaduje, aby bol materiál posekaný, aj keď je tak menej lákavý ako dlhá slama. Starostlivým riadením a dostatočne veľkými medzerami v krmidlách alebo regáloch sa môže zabrániť tomu, aby ošípané vytiahli príliš veľa materiálu na obohatenie prostredia, ktorý by spadol do roštov.

Niektorým poľnohospodárom sa úspešne darí využívať slamu v čiastočne roštových systémoch. Skúsenosti z vykrmovacích chovov ošípaných ukazujú, že len výnimočne je potrebné čistiť pevnú plochu chlieva, kde sa nachádza slama, pretože ošípané vo všeobecnosti používajú na vylučovanie roštový priestor.

Pokiaľ ide o praktické riadenie systému na odvod kalu, používané mechanické škrabky, čerpadlá a ďalšie technické aspekty, neexistuje jednoznačné jednotné riešenie. Riadenie a technické aspekty systému by sa mali prispôbiť situácii v danom chove.

Slama na čiastočne roštovej podlahe

Pre ciciaky dobre fungujú aj spracovaná rašelina a mäkké materiály, ako napríklad sisalové povrazy, konopné laná alebo jutové vrecia. Sú lákavé aj pre odstavčatá, ako aj všetky ostatné kategórie ošípaných; treba ich však starostlivo usporiadať tak, aby ošípaná nemohla odtrhnúť veľké kusy, ktoré by mohli spadnúť cez rošt a preniknúť do systému na odvod kalu.

Povraz z prírodných materiálov

Čerstvé drevo (kusy stromov narezané v uplynulých mesiacoch a nevysušené), v ideálnom prípade zavesené v horizontálnej polohe pod úrovňou rypáka, bude vzbudzovať záujem ošípaných celé mesiace. Je vhodné pre všetky vekové skupiny, ale ciciaky môžu uprednostňovať mäkkšie materiály. Ak sa má byť hryzenie a prieskum stále aktívne, kusy dreva by sa mali v pravidelných intervaloch nahrádzať novými, aby sa zabezpečilo dostatočné množstvo, ktoré stále vonia a je čerstvé.

Čerstvé drevo

V prípade oprasených prasníc sa môže environmentálne obohatenie zabezpečovať ťažšie, ale slama môže byť narezaná na dĺžku, ktorá je vhodná pre väčšinu koterccových systémov, pričom alternatívne je možné poskytnúť jutové tkaniny alebo vrecia. Niektoré materiály uvedené v tomto dokumente sa už používajú v kliebkach.

➤ **MATERIÁLY OKRAJOVÉHO ZÁUJMU**

Materiály okrajového záujmu by sa nemali používať ako základná ani jediná zložka materiálov na obohatenie prostredia ošípaných. Môže sa síce nimi zabezpečiť rozptýlenie, nemali by sa však považovať za nástroj na naplnenie základných potrieb ošípaných. Mali by sa poskytnúť aj iné materiály.

Medzi materiály okrajového záujmu patria predmety ako plastové rúry alebo reťaze.

Niektoré predmety by sa nemali používať, pretože pre ošípané môžu byť po určitom čase nebezpečné, ako napríklad pneumatiky s kovovými pásmi alebo špicaté plastové predmety.

6.4 Ako sa posudzujú materiály na obohatenie prostredia?

Pri kontrole toho, či majú ošípané prístup k dostatočným materiálom na obohatenie prostredia v praxi, sa môžu posudzovať tieto kroky:

Tabuľka 1 – Metóda posudzovania materiálov na obohatenie prostredia⁹

1. Pozorovanie aktívnych ošípaných počas 2 minút („adaptačný čas“) počas státia pred chlievom.

2. Spočítanie ošípaných, ktoré skúmajú materiál na obohatenie prostredia (A).

Treba zohľadniť, či rypákom/pyskom manipulujú/preskúmajú/žujú optimálne alebo suboptimálne materiály [slama, seno, drevo, piliny, huby, kompost, rašelina, objemové krmivo (ak nie je súčasťou dávky)] ALEBO či je rypák/pysk v kontakte s iným materiálom okrajového záujmu (visiaci objekt alebo lopta).

3. Spočítanie ošípaných, ktoré sú v kontakte s inými ošípanými a príslušenstvom chlieva (B).

⁹ Upravené zo zdrojov Koordinovanej európskej siete pre dobré životné podmienky zvierat (EUWelNet).

Treba zohľadniť, či je rypák/pysk v kontakte s nejakou časťou inej ošípanej, s hnojom alebo podlahou, s príslušenstvom alebo vybavením chlieva. Započítava sa aj prázdne žuvanie, prevaľovanie jazyka a podobne (treba venovať pozornosť krmidlám a napájadlám, aby sa rozlíšilo, či ide o manipuláciu s vybavením chlieva alebo jedenie/pitie).

4. Ohodnotenie prístupu ošípaných k materiálu na obohatenie prostredia:

Počet ošípaných vykonávajúcich činnosť (A) / počet ošípaných vykonávajúcich činnosť (A) + (B) = Z

$Z \times 100 = X$ (výsledok v %)

5. Porovnanie výsledku X s tabuľkou nižšie:

MAXIMÁLNE PRIESKUMNÍCKE SPRÁVANIE	STREDNÉ PRIESKUMNÍCKE SPRÁVANIE			MINIMÁLNE PRIESKUMNÍCKE SPRÁVANIE
100 – 86,4 %	86,3 – 68,9 %	68,8 – 44,5 %	44,4 – 18,1 %	18,0 – 0,0 %

Ak podľa tohto hodnotenia ošípané vykazujú minimálne prieskumnícke správanie, zväžte vykonanie vhodných zmien riadenia chovu prostredníctvom zavedenia dostatočných optimálnych alebo suboptimálnych materiálov.

Okrem toho by sa mali kontrolovať ukazovatele dobrých životných podmienok uvedené v tabuľke I prílohy II, aby sa zabezpečilo, že ošípané využívajú vhodné materiály na obohatenie prostredia.

7. ĎALŠIE RIADIACE OPATRENIA¹⁰

Poskytovanie primeraných materiálov na obohatenie prostredia je dôležitým východiskovým bodom; existujú však aj iné faktory, ktoré majú vplyv na predchádzanie ohrýzaniu chvostov¹¹.

7.1 Tepelná pohoda a kvalita ovzdušia

Medzi riziká spojené s tepelnou pohodou a kvalitou vzduchu patria extrémne teploty a prievany (vysoká rýchlosť prúdenia vzduchu), ktoré ovplyvňujú schopnosť ošípanej kontrolovať svoju telesnú teplotu.

Tepelný stres je významným faktorom nepohodlia ošípaných. Prebytočného tepla sa snažia zbaviť ležaním na chladných povrchoch a/alebo dodatočným pitím. Z týchto dôvodov je dôležité udržiavať vnútornú klímu čo možno najbližšie k optimálnej teplote ošípanej a takisto by sa malo zabrániť prievanom. Môže si to vyžadovať rôzne stratégie, a to nielen v závislosti od ročného obdobia a prirodzených podmienok v danej krajine, ale aj v závislosti od systému ustajnenia.

Ďalším rizikovým faktorom je zlá kvalita vzduchu (slabé vetranie) s vysokou úrovňou prachu a škodlivých plynov vyplývajúca z nedostatočného vetrania. Zvýšené úrovne

¹⁰ Scientific Opinion of the Panel on Animal Health and Welfare on a request from Commission on the risks associated with tail-biting in pigs and possible means to reduce the need for tail-docking considering the different housing and husbandry systems.. Vestník EFSA (*EFSA Journal*) (2007) 611, 1 – 13.

¹¹ Opatrenia opísané ďalej v tomto oddiele nemajú vplyv na právne požiadavky vyplývajúce okrem iného z ustanovení smernice 2008/120/ES.

amoniaku a prachu môžu napríklad spôsobiť respiračné problémy. Preto sa treba postarať o to, aby sa úroveň týchto plynov udržiavala na úrovni komfortnej pre ošípané.

7.2 Zdravotný stav

Za riziko sa považuje zaradenie zvierat do tej istej skupiny ako ošípané s pomalším rastom, všeobecný zlý zdravotný stav stáda a/alebo prítomnosť klinickej choroby.

Preventívne opatrenia by mali zahŕňať vytvorenie všeobecného plánu zdravia stáda spoločne s veterinárnym lekárom. Takýto plán zdravia stáda, ktorého súčasťou by bol primeraný program vakcinácií, by umožnil zlepšenie a udržanie dobrého zdravia stáda.

7.3 Súťaženie

Táto oblasť sa týka všetkých aspektov, ktoré môžu viesť k súťaženiu, napríklad vysoká intenzita chovu, nedostatočný počet napájadiel a krmidiel v porovnaní s počtom jedincov v skupine, oneskorené poskytovanie krmiva a miešanie zvierat (s výnimkou odstavenia). Súťaženie o zdroje, sociálna nestabilita a vysoká intenzita chovu sa všetky dajú zistiť podľa nepokoja v skupine vrátane zvýšenej miery agresivity a kožných lézií.

Všetky zvieratá by mali mať prístup ku krmidlám a napájadlám, aby sa zabránilo súťaženiu o tieto zdroje. Takisto treba skontrolovať, či tieto systémy fungujú a či zvieratá majú skutočne prístup k vode. Rovnako je potrebné dobre naplánovať rozdelenie ošípaných v rámci chovu, aby sa minimalizovala potreba miešania.

7.4 Strava

Medzi faktory súvisiace s krmivom, ktorých vplyv na výskyt ohrýzania chvostov bol do veľkej miery preukázaný, patria výživové nedostatky, najmä nedostatok sodíka, celkový nedostatok bielovín alebo konkrétnych aminokyselín, napríklad tryptofánu.

Je preto dôležité zabezpečiť správnu vyváženosť živín v strave obsahujúcej primerané množstvo soli a esenciálnych aminokyselín.

Náhla zmena zloženia krmiva, predovšetkým na nižšiu hustotu živín, tiež môže tiež viesť ohrýzaniu chvostov, a preto sa jej treba vyhnúť.

8. KEDY MOŽNO VYKONÁVAŤ KUPIROVANIE CHVOSTOV?

Kupírovanie chvostov ako bežná prax nie je povolené¹². Kupírovanie chvostov sa môže vykonať iba vtedy, keď existujú dôkazy o predchádzajúcich léziách (chvost/uši/bradavky...) a **iba po** vyriešení všetkých známych rizikových faktorov uvedených nižšie (pozri bod 6).

Pri prepuknutí ohrýzania chvostov by sa mali zvážiť a zaevidovať všetky známe rizikové faktory a v oblastiach, kde sa zistilo riziko, by sa mali vykonať vhodné riadiace zmeny.

9. ČO ROBIŤ V PRÍPADE PREPUKNUTIA OHRÝZANIA CHVOSTOV?

¹² Kapitola I bod 8 prílohy I k smernici Rady 2008/120/ES z 18. decembra 2008, ktorou sa stanovujú minimálne normy na ochranu ošípaných (Ú. v. EÚ L 47, 18.2.2009, s. 5).

Prítomnosť zvierat ohrýzajúcich iné zvieratá v ohrade alebo zvierat, ktoré sú hryzené inými zvieratami, si vyžaduje okamžitú reakciu. Zvieratá s ohryzeným chvostom a zvieratá hryžúce chvosty by mali byť izolované a poranené zvieratá by sa mali primerane ošetriť¹³. Tieto kroky treba podniknúť ihneď po získaní dôkazov o ohrýzaní chvostov.

Dobrymi ukazovateľmi úvodných fáz prepuknutia ohrýzania chvostov sú rozšírené lézie chvostov a nepokojnosť ošípaných, ako aj nižšie držanie chvosta.

Úvodné zmeny v riadení by sa mali vyhodnotiť na základe pravidelného monitorovania podmienok chovu. Ak sa nimi nepodarí obmedziť hryzenie chvostov, treba opätovne posúdiť zavedené opatrenia s cieľom určiť oblasti, v ktorých je potrebné vykonať ďalšie vhodné zmeny.

Tento postup by mal pokračovať dovtedy, kým sa hryzenie chvostov nezastaví. Po zastavení hryzenia by sa mali otestovať niektoré skupiny (1 až 2 vrhy) s nekupírovanými chvostmi s cieľom zastaviť kupírovanie chvostov.

10. AKO POSÚDIŤ RIADIACE OPATRENIA NA MINIMALIZÁCIU OHRÝZANIA CHVOSTOV¹⁴?

Na posúdenie primeranosti zavedených opatrení na minimalizáciu alebo zastavenie výskytu hryzenia chvostov možno použiť ukazovatele opísané v tabuľke II prílohy II. Následne treba daný prípad preskúmať a podľa potreby prijať nápravné opatrenia.

Jediným a najdôležitejším ukazovateľom dobrých životných podmienok odstavčiat, rastúcich a dospelých ošípaných je však neporušený zakrútený chvost.

¹³ Kapitola II oddiel D bod 3 kapitoly II prílohy I k smernici Rady 2008/120/ES.

¹⁴ Scientific Opinion concerning a multifactorial approach on the use of animal and non-animal-based measures to assess the welfare of pigs. Vestník EFSA (*EFSA Journal*) (2014) 12(5):3702 [101 s] doi:10.2903/j.efsa.2014.3702.

PRÍLOHA I – DRUHY MATERIÁLU NA OBOHATENIE PROSTREDIA

Možné materiály, ktoré sa používajú na obohatenie prostredia¹⁵ ošípaných, a ich zaujímavosť pre ošípané z hľadiska obohatenia prostredia možno zhrnúť v tejto tabuľke:

Tabuľka 1 – Materiály na obohatenie prostredia

Materiály	Poskytované ako...	Zaujímavosť materiálu z hľadiska obohatenia	Môžu sa doplniť o...
Slama, seno, siláž, ozdobnica, koreňová zelenina	Podstielka	Optimálna	Možno použiť samostatne
Pôda	Podstielka	Suboptimálna	Jedlé a žuvacie materiály
Drevené hobliny	Podstielka	Suboptimálna	Jedlé a manipulovateľné materiály
Piliny	Podstielka	Suboptimálna	Jedlé a žuvacie materiály
Hubový kompost, rašelina	Podstielka	Suboptimálna	Jedlé materiály
Piesok a kamene	Podstielka	Suboptimálna	Jedlé a žuvacie materiály
Zoskartovaný papier	Čiastočná podstielka	Suboptimálna	Jedlé materiály
Dávkovač peliet	Dávkovač	Suboptimálna	V závislosti od množstva poskytnutých peliet
Slama, seno alebo siláž	Regál na krmivo alebo v podávači	Suboptimálna	Skúmateľné a manipulovateľné materiály
Mäkké neošetrené drevo, lepenka, povraz z prírodných materiálov, jutové vrece	Predmet	Suboptimálna	Jedlé a skúmateľné materiály
Stlačené stohy slamy	Predmet	Suboptimálna	Skúmateľné a manipulovateľné materiály
Brikety z pilín (zavesené alebo upevnené)	Predmet	Suboptimálna	Jedlé, skúmateľné a manipulovateľné materiály
Reťaz, guma, mäkké plastové potrubia, tvrdé plasty, tvrdé drevo, lopta, soľ na lízanie	Predmet	Marginálna	Mali by sa doplniť optimálnymi alebo suboptimálnymi materiálmi

¹⁵ Tento zoznam nie je úplný a materiály nie sú zoradené podľa poradia významu. Používať sa môžu aj iné materiály za predpokladu, že spĺňajú právne požiadavky.

PRÍLOHA II – UKAZOVATELE DOBRÝCH ŽIVOTNÝCH PODMIENOK ZVIERAT

Tabuľka 1 – Ukazovatele dobrých životných podmienok pre materiály na obohatenie prostredia

Ukazovatele, ktoré sa netýkajú zvierat	Ukazovatele, ktoré sa týkajú zvierat
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Trvalý záujem: obnovuje sa materiál dostatočne často? ➤ Prístupnosť: majú ošípané jednoduchý prístup k materiálu? ➤ Dostatočné množstvo: majú všetky ošípané dostatok materiálu na použitie v tom istom čase? ➤ Čistota: je materiál znečistený výkalmi? 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Abnormálne správanie, ako napríklad: <ul style="list-style-type: none"> ! ošípané často nevyužívajú materiály poskytované priebežne; ! ošípané ohryzájú iné prvky než poskytnuté materiály (tyče, chvosty/uši iných ošípaných atď.); ! ošípané sa hrabú vo svojom hnoji a manipulujú s ním; ! súťaženie alebo boj ošípaných o používanie materiálov; ! v prípade prasníc nárast prípadov falošného „budovania hniezda“ ➤ Výskyt ohryzených chvostov¹⁶ ➤ Výskyt závažných kožných lézií¹⁷

¹⁶ Pozri bod 3.

¹⁷ Pozri bod 3.

Tabuľka 2 – Ukazovatele dobrých životných podmienok zvierat na posúdenie rizík ohrýzania chvosta

Kritériá	Ukazovatele, ktoré sa netýkajú zvierat	Ukazovatele, ktoré sa týkajú zvierat
Výskyt hryzenia		<ul style="list-style-type: none"> ➤ Zvýšený výskyt lézií na chvoste a hryzenia chvostov ➤ Nižšie držanie chvosta ➤ Väčší nepokoj
Materiál na obohatenie prostredia	<p>Vlastnosti materiálu:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ bezpečný, ➤ jedlý, ➤ žuvateľný, ➤ skúmateľný, ➤ manipulovateľný. <p>Riadenie by malo dosiahnuť zabezpečenie:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ trvalého záujmu, ➤ prístupnosti, ➤ dostatočného množstva, ➤ čistoty. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Nevhodné prieskumnícke správanie (t. j. nízky pomer prieskumníckej činnosti zameranej na materiál na obohatenie prostredia v porovnaní s prieskumníckym správaním zameraným na vybavenie chlieva a/alebo iné ošípané) <p>Indikátory poukazujúce na neprimerané poskytovanie materiálu na obohatenie prostredia:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Výskyt ohryzených chvostov¹⁸ ➤ Výskyt závažných kožných lézií¹⁹
Čistota	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Materiál znečistený výkalmi ➤ Znečistenie chlieva 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Nárast prípadov falošného „budovania hniezda“ u prasníc ➤ Zvýšená chorobnosť ➤ Zvýšené zašpinenie zvierat
Tepelná pohoda a kvalita ovzdušia	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Výskyt: <ul style="list-style-type: none"> ➤ extrémnych alebo premenlivých teplôt vzduchu²⁰; ➤ rýchleho prúdenia vzduchu (prievany); ➤ intenzívnej úrovne svetla; ➤ vysokej úrovne škodlivých plynov, napríklad oxidu uhličitého a amoniaku. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Zvýšený výskyt: <ul style="list-style-type: none"> ➤ ťažkého dýchania, chvenia; ➤ horšieho telesného stavu, zlého stavu srsti; ➤ nepokojnosti; ➤ červených očí; ➤ zmeneného správania pri ležaní, ktoré poukazuje na tepelnú nepohodu.
Zdravotný stav	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Nedostatočný program biologickej bezpečnosti ➤ Nedostatočný program vakcinácie 	<p>Zvýšený výskyt:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ ťažkého dýchania, chvenia; ➤ polihovania (t. j. období odpočinku); ➤ kašľa, kýchania, červených očí; ➤ hnačky; ➤ odchýlok v raste v rámci skupiny.
Súťaženie	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Vysoký počet zvierat na meter štvorcový podlahovej plochy ➤ Vysoký počet zvierat na jedno kŕmidlo²¹ ➤ Zlé riadenie miešania 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Zvýšený výskyt: <ul style="list-style-type: none"> ▪ kožných lézií; ▪ agresivity; ▪ nepokojnosti; ➤ Zlý telesný stav
Strava	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Zmeny v zložení stavu ➤ Nedostatok sodíka (soli) v strave ➤ Nedostatok aminokyselín v strave ➤ Nedostatok energie v strave 	<p>Zvýšený výskyt:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ zlého telesného stavu, hnačky; ➤ zlého stavu srsti; ➤ nepokojnosti; ➤ hľadania potravy; ➤ žalúdočných vredov; ➤ odchýlok v raste v rámci skupiny.

¹⁸ Pozri bod 3.

¹⁹ Pozri bod 3.

²⁰ Výsledky naznačujú, že hryzenie chvostov je častejšie v teplejších klímach s teplotou nad 20 °C.

²¹ Zvážiť by sa mal aj vhodný počet napájadíel, aby mali všetky ošípané prístup k vode.

**PRÍLOHA III – ZOZNAM STRETNUTÍ S ČLENSKÝMI ŠTÁTMI A
ZAJINTERESOVANÝMI STRANAMI**

DÁTUM	STRETNUTIA
8. marca 2013	Prvé stretnutie rozšírenej pracovnej skupiny o vypracovaní usmernení týkajúcich sa smernice 2008/120/ES
28. júna 2013	Prvé stretnutie redakčnej skupiny o vypracovaní usmernení o ochrane ošipovaných
9. septembra 2013	Druhé stretnutie rozšírenej pracovnej skupiny o vypracovaní usmernení týkajúcich sa smernice 2008/120/ES
5. marca 2014	Druhé stretnutie redakčnej skupiny o vypracovaní usmernení o ochrane ošipovaných
11. marca 2014	Prvé stretnutie zainteresovaných strán o vypracovaní usmernení týkajúcich sa smernice 2008/120/ES o ochrane ošipovaných
1. júla 2014	Druhé stretnutie zainteresovaných strán o vypracovaní usmernení týkajúcich sa smernice 2008/120/ES o ochrane ošipovaných

Zainteresované strany, s ktorými sa konzultovalo:

Všeobecná konfederácia poľnohospodárskych družstiev v Európskej únii (COPA COGECA)
Mäsopracujúci priemysel v Európskej únii (CLITRAVI)
Európske združenie obchodníkov so živými zvieratami a mäsom (European Livestock and Meat Trades Union – UECBV)
EuroCommerce
Federácia európskych veterinárov (Federation of Veterinarians of Europe – FVE)
Euroskupina pre zvieratá (Eurogroup for Animals)
Compassion in World Farming (CIWF)
PROVIEH
World Animal Protection
Animals' Angels
Bristol University
Agri-Food and Biosciences Institute
Queen's University, Belfast
Centro Ricerche Produzioni Animali